

ces „Volkssportu“ ukázal jasně, kam vede hakenkreuzlerský radikalismus; — Ministr spravedlnosti Meissner v rozpočtové debatě právem ukázal, že v procesu „Volkssportu“ nešlo o trestní proces proti německému národu, ani proti jedné straně pro příslušnost k této straně, nýbrž, toliko o určitý čin určitých obžalovaných. — A uvážíme-li, že v parlamentě leží dosud nevyřízená žádost o vydání pěti hakenkreuzlerských poslanců, pochopíme náhlé vystřízlivění a obrat k umírněnosti, který byl tak rychlý, že vzbudil pozornost i mezi německými stranami; náhlý obrat hakenkreuzlerů k loyálnosti odmítl něm. nac. posl. Hassold, který v něm spatřuje útěk hakenkreuzlerů od radikální a neústupné politiky.

Na Slovensku vzbudilo pozornost nešťastné vystoupení biskupů Vojtassáka a Bubniče proti úpravě církevně politických otázek na Slovensku, jak to vyplývá z modu vivendi. Nelibost vzbudila hlavně okolnost, že zmínění biskupové jeli do Maďarska, aby se tam radili. Administrátor rožnavské diecese Bubnič jednal s Jehlicskou a to jej staví do podivného světla.

Nelze popírat, že vládní práce při konkrétním rozvádění základních thesů vládního programu, jak ho rozvinul v rozpočtové debatě ministerský předseda Malypetr, se značně zpomalily. Je to přirozeno. Program ten, i když je ohlasem dnešní hospodářské krise, nemůže se vyhnout jejím příčinám; při takových otázkách, jako je otázka tvoření cen, kartelu a úrokové míry sblíží se strany velmi těžko. Lze však doufat, že chuť k práci, která je nevažitelným, ale důležitým a v tomto období charakteristickým rysem, překoná i tyto nesnáze.

V. Gutwirth.

B. ZAHRANIČNÍ.

Americké mezivládí. — Německo znovu v nejistotách. — Bělehradská konference Malé dohody. — Italsko-francouzský poměr. — Čínsko-japonský konflikt a Společnost národů. — Několik vládních změn.

Presidentské volby v Americe přinesly více než změnu osob. Je to změna celého režimu. Od pádu Wilsonova vládl v Americe nepřetržitě republikáni, a říká se, že demokrati přijdou k vládě ve Spojených státech vždycky jen v dobách těžkých politických a hospodářsko-sociálních otřesů, což tentokrát se osvědčuje. Americká ústava krom toho předpisuje čtyřměsíční přestávku pro nastoupení nového presidenta, takže, dojde-li ku změně tak radikální jako je nynější, nastává skutečné interregnum. Ačkoliv president Hoover učinil ihned přátelské gesto, kterým chtěl zvát svého nástupce ku spoluprádě, ukázaly se názory a metody obou těchto mužů tak odlišné, že spolupráci nebo i jen kontinuitu v americké politice nebylo možno uskutečnit. Roosevelt nechtěl se angažovat dříve, nežli se právoplatně ujme svého úřadu dne 4. března. Tím bylo znemožněno nejen autoritativní působení na kongres ve věci válečných dluhů, nýbrž i ustavení výboru, složeného z osobností, požívajících důvěry jak Hooverovy tak Rooseveltovy. Takto vzniklá přestávka musila však velmi záhy dát pocítit své nepříznivé důsledky. Evroptští dlužníci neponechávali pochybností, že nebudou dále platit podle starých konsolidačních úmluv z let 1923/26, a Francie, která nezaplatila ani splátku ze dne 15. prosince, ne-

jevila žádné ochoty, zameškané dohoniti. V Americe začalo se chápat, že bude opravdu třeba přezkoumat tuto záležitost a dospět dříve, nežli se přiblíží dově kritické datum, 15. červen, kdy je splatna druhá část anuity, k nějaké dohodě, neboť jinak by se všichni dlužníci octli ve stavu ex lex. Americké pochopení pro evropské dlužníky spočívá však stále jen na zásadě platební schopnosti, to jest splátky mají se snížit a ulehčit jen těm dlužníkům, kteří jsou opravdu hospodářsky v tísní. Politickou stránku věci, na niž upozorňuje hlavně Francie, že totiž jest nemožno platit válečné dluhy mezi spojenci, když poražené státy přestaly platit i pouhou náhradu za skutečně spáchané škody civilnímu obyvatelstvu, nenalézají v Americe ani nyní ještě porozumění. Hoover a Roosevelt dohodli se konečně o pozvání anglické delegace na počátek března do Washingtonu. Uznávají, že úroková sazba a podmínky, za nichž americký dluh svého času byl konsolidován, přesahují opravdu možnosti státu, jehož posice byla vývojem poválečných poměrů tak podstatně oslabena, a jsou ochotni vyjíti zde vstříc. Problém je však dnes již mnohem hlubší, nežli aby se dal řešit nějakou mechanickou slevou. Designovaný prezident Roosevelt radí se s demokratickými důvěrníky, mezi nimiž zvláště vyniká plukovník House, který hrál kdysi pověstnou roli po boku Wilsonově, a lze doufat, že bude ve svém programu, který chystá k zahájení vlády a speciálně k jarní světové hospodářské konferenci, náležitě dbát nových skutečností hospodářského i politického života. Naznačil již za své volební kampaně, že správně vidí kořen zla v nynějším úpadku světového obchodu a že bude hledět dospěti k odstranění nynějších překážek a čilejšímu koloběhu statků. Vše, co tomuto koloběhu překáží, a to jsou v prvé řadě právě neproduktivní břemena z poslední války a obavy z možnosti konflagrací nových, musí býti odstraněno. Bude to pravá zkouška státníkova pro Roosevelta, jestli bude schopen takové iniciativy, která by úkol takto vymezený rozřešila.

Generál Schleicher jako říšský kancléř dovedl si opatřiti jistou toleranční lhůtu. Říšský sněm odročil se přes vánoce nejprve na počátek ledna, pak až na konec. Na každý způsob bylo však třeba připraviti pro obnovu parlamentního života nějakou politickou kombinaci, která by nesla vládní program. Schleicher zakládal si na rozdíl od Papena na tom, že nepoužívá násilných administrativních nebo dokonce branných prostředků k prosazování své vůle, nýbrž že dovede si získati důvěru národa a udržeti styk s jeho zastupitelstvem. Záhy však se ukázalo, že pouhá povšechná dobrá vůle zde naprosto nestačí. Německý národ je rozeklán hlubokými protivami a jeho organizované síly se navzájem paralyzují. Nelze vybrati z nich některé, které by utvořily většinu na podkladě společných názorů a zájmů, poněvadž právě není tak jednotného názoru a zájmu, který by zde stačil na vytvoření většiny. Generál Schleicher pohlížel na věc s poněkud jednoduchého hlediska vojáka, který se domníval, že heslo: práce a chléb, pryč s ústavními a teoretickými plány a představami! stačí vyloupnout z německých stran zdravé jádro a podepřít říšskou vládu. Pomýšlel přirozeně na širokou kombinaci pravice, která by však nikoho nevyklučovala a neměla agresivního rázu, zejména ne proti dělnictvu. Zahájil svou vládu hned odstraněním sociálně nejtíživějších nouzových nařízení a uvedl se tím v příznivý protiklad ku svému předchůdci. Chtěl vzíti do svého kabinetu vůdce křesťanských odborových organizací Stegerwalda, stojícího na pravém křídle katolického středu a tím opatřit dělnictvu jakési odborové zastoupení. Hlavní místa v kabinetu měli ovšem zastávat politikové německé strany nacionální a strany lidové,

Hugenbergovy a Dingeldeyovy, tedy převaha kapitalismu byla zaručena. Přitom uplatňoval se však stále rozpor zájmů velkého výrobního průmyslu na jedné straně a zájem velkoagrárníků na sanaci jejich pasivního hospodářství na druhé straně. Pro Schleichera byly to věci poněkud vzdálené, které chtěl ponechat odborníkům. Záleželo mu hlavně na tom, získati pro kabinet také určitou podporu strany německých národních socialistů, a to buď ve formě jisté snášenlivosti na delší lhůtu, nebo, nebude-li vyhnouti, rozbití strany na křídlo radikální a křídlo oportunistické. Vývoj hakenkrajclerství jevil zřejmě známky překročeného zenitu a počínajícího rozkladu. Již všeobecné volby 6. listopadu vykazaly značný úbytek důvěry voličstva, a všechny následující volby místní tento pokles jen akcentovaly. Ve vedení strany počaly se ozývati hlasy, že je nejvyšší čas zfruktifikovat dosavadní posice strany a účastnit se vlády vedle druhých, při čemž zřejmě musí národnímu socialismu připadnouti primát. Adolf Hitler sám nebyl však přístupem žádnému kompromisu, cíť se povolán k velké historické úloze v roli absolutního diktátora. Z toho došlo ke konfliktu, který se na venek ukázal posláním Gregora Strassera na dovolenou, z níž se již do svých vedoucích funkcí ve straně nevrátil. V této nemilosti konferoval však s kancléřem a byl přijat i říšským prezidentem. Na druhé straně Hitler sešel se společensky s Papenem, což se namnoze vykládalo jako eventuální kombinace na podkladě harzburšské fronty proti koncepci Schleicherově. Na Hindenburga mohly působit v tomtéž směru některé osobnosti agrárního východu. Hitler chopil se osobně organizace nové propagandy v masách, k čemuž mu poskytly příležitost volby v malém státu Lippe. Toto území bylo zpracováno podle všech předpisů vojenské taktiky a výsledek ukázal se v tom, že většina voličů, ztracená v minutém púletí, vrátila se do národně socialistického ovčince. To bylo ihned vyloženo jako zastavení dosavadního odlivu a nová přízeň národa pro symbol hákového kříže. Pokusy Schleicherovy získati národní socialisty, ať úplně nebo částečně, pozbyly za těchto okolností významu, a vláda nabyla spíše zájmu na tom, aby rozhodnutí padlo co nejdříve, ježto jinak by zákulisní intriky, bující v tomto přítmí neparlamentního režimu, musily časem se uplatniti. Generál Schleicher je odhodlán provésti ještě jednu zkoušku všeobecných voleb, která musí přezkoušet, zda národně socialistický výklad výsledků z Lippe je odůvodněný, a doufá, že maršál prezident mu k tomu dá svolení.

Poměritalsko-francouzský poskytoval v poslední době látku k rostoucímu znepokojení. Mussolini sice změnil řeč, přestal hrozit válkou a vychvalovat krásu válečných prostředků, byla to však zřejmě jen taktika, slibující větší úspěchy. Itálie začala s pacifismem, poněvadž v době odzbrojovací konference zapadalo to spíše do nálady doby a poněvadž se zde mohla připojit k úsilí vlády německé dosáhnouti rovnoprávnosti a parity stlačením vyšší výzbroje těch států, které by finanční prostředky Itálie nikdy nepostačily při volných závodech dohoniti. Italská politika ocitala se tak na všech polích po boku politiky německé a vůbec politiky států ve světové válce poražených. Solí v očích jeví se fašistické diplomacii zejména poměr Francie k Malé dohodě, z níž velká Jugoslavie stojí v cestě expansivním snahám Itálie na Balkáně. Francie, která se těžko opírá rostoucímu nátlaku Německa, pocituje silný zájem na vyjasnění svého poměru k Itálii, proti níž nemá žádného nepřátelství a již přeje zdravého vývoje. Francouzští politikové zabývají se již dávno úvahou nebylo-li by lépe italské nároky uspokojiti, třeba i s těžkými

materielními obětmi a získalo-li by se za to její opravdové přátelství, nežli udržovat takto frontu na dvě strany. Sám ministerský předseda H e r r i o t šel tak daleko, že veřejně prohlásil: Stala se chyba, když na mírové konferenci nevzalo se na oprávněné nároky Itálie při rozdělování koloniálního světa dosti ohledů. Tento projev, jistě velmi závažný od osobnosti tak oficiální, zapadl však v Itálii bez ohlasu nebo vyvolal ještě jizlivé poznámky. Přes toto málo povzbudivé preludium přijal jeden z nejvíce vynikajících politiků senátor H e n r i d e J o u v e n e l poslání francouzského velvyslance v Římě, chtěje se pokusit o dokonalé vyjasnění všeho, co brání francouzsko-italskému dorozumění. Zdá se, že největší překážkou je zde právě italská útočnost ve směru na Balkán a Dunaj. Itálie přeje si zřejmě, aby Francie prohlásila svůj desinteressement na těchto končinách, což by znamenalo jednak nečelit revisionistickým nárokům maďarským jednak opustit Jugoslavii jako představitele tendence Balkán Balkáncům. Itálie naznačila nejnověji také svým pokusem s Albánií, jak daleko sáhají její plány. Albanie jest už od smlouvy z roku 1926 pod přímým protektorátem italským, celá její správa i vojsko nalézá se v rukou buď přímo italských instruktorů nebo lidí oddaných tomuto směru. Přesto chce nyní Itálie připoutati si Albanii ještě hospodářsky, celní unií. Tento plán, předčasně propravený, vzbudil však tak energický odpor v evropské diplomacii, že římská vláda viděla se nucena jej dementovati a zdá se, že také albánský král Z o g u má sám ještě tolik samostatnosti a vůle, aby se této konfiskaci hlavních příjmů opřel. Itálie upozornila na sebe a svou nebezpečnou středoevropskou politiku nedávno ještě jinou aférou. V rakouské obci H i r t e n b e r g u byla zadržena zásilka zbraní, které byly určeny z Itálie pro Maďarsko. Výmluvy, že tu šlo o pouhou opravu starého válečného materiálu, ukázaly se lichými. Itálie zásobuje Maďarsko jako svého spojence výzbrojí pro všechny případy. Vláda rakouská osvědčuje se zde tak slabá, že přepravě válečného materiálu se nevzpírá. Tím je jen podepřeno podezření, že by nebyla s to ani u h á j i t i svou neutralitu v případě vážného konfliktu, kdy je pravděpodobno, že italská armáda pokusila by se o vpád na jihoslovanské území údolím pusterským. Ve Francii vzbudila rakouská lehkomyšlnost a snad i spoluvina jistého politického směru, s italským fašismem sympatisujícího, značné pobouření a kdyby byl případ se prozradil dříve, nebyla by jistě ratifikována nová zahraniční půjčka pro Rakousko, která i tak se státní zárukou francouzskou se nyní u pokladen bank těžko upisuje.

Vleklá aféra mandžuská dospěla k rozhodujícím peripetiím jak na bojišti na dálném východě, tak v projednávání Společnosti národů. Po prozkoumání zprávy Lyttonovy usnesly se Rada i Shromáždění Společnosti národů pověřiti devatenáctičlenný výbor posledním pokusem dospěti ku smíření hledisek obou stran na podkladě této zprávy a za účasti mocností na stavu věcí na východě nejvíce interesovaných, to jest Sovětského svazu a Severoamerické Unie. Všechny pokusy přiměti Japonsko ku vstupu na tuto základnu ukázaly se však marné. Vláda tokijská setrvává na své vyhýbavé a odkládací taktice, nepřerušuje sice jednání se Ženevou, ale navrhuje stále nové změny a uvádí stále nové námitky proti všem návrhům, které se jí kladou. Je zřejmo, že nemá úmyslu ustoupiti ani o krok v tom, co považuje za svůj podstatný zájem a co vytvořila v M a n d ž u s k u jako fait accompli. Pouhá autonomie této oblasti v rámci říše čínské Japonsku nestačí, žádá od Evropy a Ameriky, aby poskytly samostatnému státu mandžuskému lhůtu k osvědčení jeho životaschop-

nosti. Odmítá kompetenci Společnosti národů a aplikaci Kelloggova paktu na tento případ, který prohlašuje za zcela zvláštní a ohrazuje se zejména pro přibírání nečlenů Společnosti národů ku smírčí akci, vedené Ženevou. Japonsko hledí využití příznivých okolností — neurovnaného stavu věcí v Číně, nejistoty v Evropě a změny americké exekutivy — k dokončení svého díla na dalekém východě. Počítá ku státu Mandžukuo všechny čtyři tak zv. severovýchodní provincie, tedy i Džehol, ovládající svými hornatými pásy severočínskou rovinu s městy Pekinem a Tiensinem. Hranicí proti Číně má býti stará velká zeď. Čína zamýšlí však hájit provincii Džehol všemi pohotovými silami a zde je také koncentrována vlastní, Mandžusko vyklidivší, armáda Čansuelianaova. Aby zabránili přístupu posil z vnitra Číny, obsadili Japonci město Šanhajkván, důležitý železniční uzel při zálivu pečilském, tam, kde končí čínská zeď. Poněvadž Číňané kladli odpor, zničili město do základů. Zároveň zahájili přes nepřízeň pokročilé roční doby nástup do Džeholu, odkud hodlají Čansueliana vytlačit. Společnost národů a vláda Spojených států severoamerických jsou tu stavěny před hotovou věc a zejména ženevská mírová organizace má na sobě velikou odpovědnost, jak zabrániti nebezpečnému prejudicu pro budoucnost. Vláda washingtonská omezila se na opětování svého prohlášení, že neuznává skutečnosti, vytvořené násilím a proti duchu paktu devíti mocností, směřujícího k zachování statu quo na Tichém oceáně, i proti paktu Kelloggovu. Roosevelt vydal zvláštní prohlášení, kterým notu Stimsonovu podepřel. Změna na stolci presidentském nebude tedy pro tuto aféru míti významu. Naproti tomu zdá se jisté, že Amerika nyní ani později nemíní aktivně zakročiti proti Japonsku, pokud se jeho operace nedotknou vlastní Číny. Poté strážce japonský postup jeví dosud značnou promyšlenost a dokonalou ekonomii v cílech i prostředcích. Společnost národů nemůže však zůstat při pouhé formulaci svého stanoviska, nýbrž musí vyslovit podle svých stanov určité odsouzení japonského postupu. Jakmile vyhlídky na prostředkování padnou, musí ve smyslu 4. odstavce čl. 15. Rada Společnosti národů zredigovati svoji zprávu, ve které vylicí dosavadní působení a bude formulovati zároveň určitá doporučení, jichž obě strany jsou povinny dbáti. Nepodřídí-li se jedna z nich, jsou členové Společnosti vázáni jen k tomu nepodporovati útočníka, ale ten je tím přece jen zřejmě označen, takže Japonsku by za takových okolností nezbylo než vystoupiti ze Společnosti národů, že by to mělo těžké následky pro další vývoj této mírové organizace a zejména také pro další postup prací odzbrojovací konference není třeba vykládati.

V Rumunsku neměla vláda Maniuova dlouhého trvání. Vůdce selské národní strany setrval dlouho vzdálen politiky jen proto, že trval na vládě ryze konstituční. Při konfliktu Titulesca s Vajdou-Vojevodem, který vedl k demisi tohoto ministerského předsedy, přijal Maniu úkol sestaviti nový kabinet, v němž Titulescu se stal ministrem zahraničních věcí, patrně v důvěře, že král tomuto kabinetu silných osobností poskytne volnou ruku. Zejména žádala vláda výhradní právo na přijímání a propouštění vyšších úředníků. Když ministr vnitra Michela che chtěl však propustit bukureštského policejního prefekta a náčelníka žandarmerie, odepřeli tito funkcionáři svá místa opustit leč na přímý rozkaz králův, a král odepřel zas takový rozkaz vydat. To mělo za následek demisi celého kabinetu, Vajda-Vojevod však ustavil novou selskou vládu, v níž Titulescu zůstal ministrem zahraničních věcí, ač jeho osobní konflikt s bývalým a zase nynějším ministerským předsedou byl ještě tak čerstvého data.

V Řecku vládá Tsaldariso, která žila beztak jen z povolení Venizelova, musila odstoupiti, jakmile republikánské frakce pojalý podezřetí, že využívá svého postavení k podpoře royalistických živlů v armádě a loďstvu. Venizelos, který v posledních všeobecných volbách utrpl těžké ztráty a rozladil některé menší republikánské skupiny, jež nezbytně potřeboval k doplnění většiny, získal po této přestávce nové důvěry a mohl vstoupit zase v čelo vlády.

Dr. Rudolf Procházka.

LITERATURA.

DR. ANT. UHLÍŘ: SOCIOLOGICKÁ IDEA. Sociální věda. Nákladem Otakara Janáčka v Praze 1932. Stran III + 257 za Kč 45.—.

Sociologie není nic jiného než vědecké studium toho, co a jak společnost — »osoba mravní a právní« (výraz Palackého) — myslí a koná; a smysl této vědy je, aby se lidská společnost naučila žiti uvědoměleji a lidštěji... Vědecké zkoumání společnosti je potřebou doby; čím jsou technice teorie fysikální, tím sociální praxi má býti sociologie... Přítomný spis není filosofickou thesí, která by jen ideologicky rozvíjela pojem společnosti. Je to spis odborný, v němž se vysvětlují obsah a metoda sociologie... Kniha má tendenci kladnou a konstruktivní. Různé teorie, které dokládá jak možno autenticky, rozbírá a kritizuje ponejvíc jen proto, aby podala pravou představu sociální vědy. Naprosto pevně stojí na zásadě, že radikální rozlišování sociologie a sociálních věd musí býti překonáno, neboť tato tradiční dvojitosť je negací sociologie, činíc z ní filosofickou doktrinu neschopnou tvůrčího vědeckého vlivu. Kniha je vlastně loyálním a skromným apelem na všechny, kdo se teoreticky nebo uvědoměle prakticky obírají některou stránkou sociálního života, aby přemýšleli o duchu a metodě sociologie, která se dnes již stává synonymem sociálních věd... Spisem má býti aspoň na příkladech ukázáno, jak jest rozuměti plánu a organizaci sociologické práce, která představovati může vědeckou národní kulturu. Kniha chce býti jakousi pracovní, technickou pomůckou těm, kdo pochopili, že i všeliké sociální vědění musí směřovati k pozitivní synthese... Sociologická idea se zrodila z živého pocitu, že po dějinném převratu je zapotřebí postavit společnost na nové duchovní základy. Situace se v dějinách opakují; pokrok XX. století proti věku minulému měl by se jeviti i v úsilovnější kultuře sociálního ducha. Sociologická idea má posléze i ten smysl, že vybízí k soustředění nejen teoretickému, nýbrž i morálnímu a praktickému: ukazuje, co v práci spojuje, nikoli, co jen rozdvouje. Což nebylo poslední pohnutkou tohoto spisu.

Naznačiv takto v úvodu obsah a poslání své knihy, s níž se hlásí po delším odmlčení znovu k soustavné práci sociologické, pojednává autor v první kapitole (str. 1—69) o filosofických základech sociologie (Saint-Simon a Comte, Comtova pozitivní filosofie sociologie, sociologie v stupnici věd, předmět sociologie podle Comta, pozitivní metoda v sociologii, zákony řádu a pokroku, prostředky a pomůcky sociologie, sociologická idea Comtova, sociologie a sociální vědy), v druhé (str. 71—150) uvádí a hodnotí různá pojetí sociologie (evoluční teorie a sociologie, filosofické a vědecké pojetí společnosti, sociologie individualistická — Stuart Mill, metodologie Millova, sociologie filosofii dějin, americká sociologie, psychologická sociologie Giddingsova, anglická sociální psychologie, německá sociologie, formalistická sociologie Simmelova), třetí pak, nejobsáhlejší (str. 151—257) věnuje sociální vědě (francouzská sociologie, sociologická škola francouzská, sociologický program, sociologická idea v sociálních vědách, sociologická klasifikace, specialisace a synthese, povaha francouzské sociologie, předmět sociologie: sociální jev, sociologický výklad, sociologická metoda, sociální věda ve vývoji).

Vznik a vývoj sociologie jako pozitivní vědy spadá podle autora takřka v jedno s dějinami socio-